respect to quantity in the soil sample from this layer (in Trench 5). The foundation of a wooden building marked in the 1796 plan was discovered in Trench 1. 10–70 cm thick, 18th–19th-century layers in places occurred in Trenches 2, 4, and 6–11 from a depth of 1.1–1.6 m to the planned depth of 1.65–2.4 m. Sedges predominated in the soil sample from this layer (in Trench 4). Trench 4 yielded the remains of a mid-19th-century, masonry interior partition (Fig. 4), Trench 9 a fragment of a foundation laid prior to the late 18th century.

Pavel Vutkin, Simonas Sprindys, Jokūbas Lisauskas

Santakos parkas

2021 m. Kaune atnaujinant Nemuno ir Neries santakos parke esantį stadioną, balandžio–gegužės mėnesiais stadione ir jo aplinkoje, patenkančioje į Kauno senamiesčio (UK 839) teritoriją, vykdyti žvalgomieji tyrimai. Jų metu ištirta 14 2x2–3x3 m dydžio šurfų, iš viso 116 m^2 plotas. Taip pat 1220 m^2 plote vykdyti žvalgymai.

Aptariamos vietos aplinkoje anksčiau tyrimai nevyko, tik plačiai tyrinėtos teritorijos į R – Kauno pilies liekanos (UK 839), Kauno bernardinų vienuolyno ir Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios statinių kompleksas (UK 824) bei Kauno senamiestis (UK 20171). Archeologiniai tyrimai šiose vietose pradėti vykdyti dar tarpukariu (1926 m. – A. Presas, 1930–1932 – E. Volteris). Plačiausios apimties archeologinius tyrimus artimiausioje aplinkoje vykdė K. Mekas (tyrinėjo 1954–1961 m.) (*KPC PB*, f. 30, ap. 1, b. 36), A. Žalnierius (1994 ir 1998 m.) (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 168–170; *LIIR*, f. 1, b. 2395, p. 5–8; 3207), M. Bertašius (2009–2010 m.) (*KPC PB*, f. 39, ap. 1, b. 12885; 3045). Šių tyrimų metu nustatyta, jog Kauno pilies teritorijoje glūdi X–XVII a. vidurio kultūrinis sluoksnis, yra išlikę medinių įtvirtinimų fragmentų, aptiktos gynybinių griovių vietos. Bernardinų vienuolyno komplekso teritorijoje aptiktas XIV–XX a. kultūrinis sluoksnis, taip pat XVI–XVII a. kapų. Kauno senamiesčio teritorijoje kultūriniai sluoksniai daugelyje vietų suardyti XX a., tačiau artimiausioje 2021 m. tyrimų aplinkoje taip pat aptikta XV–XX a. kultūrinių sluoksnių, XVI–XVIII a. grindinių ir mūrinio užstatymo liekanų.

Svarbu pabrėžti, jog šiame straipsnyje aprašomų tyrimų vieta yra buvusioje žemumoje, į V nuo urbanizuotos Kauno senamiesčio dalies, anksčiau dažnai Nemuno ir Neries užliejamoje vietoje. Nemuno ir Neries upių santakoje XIV a. buvo pastatyta ir kryžiuočių pilis – Marienvederis. Iki šiol šios pilies tiksli vieta nėra žinoma. Istorikai, analizuodami įvairius to meto šaltinius, kėlė hipotezes, kad ši pilis galėjusi stovėti Kauno pilies vietoje, o gal tai ir buvo kryžiuočių tvirtovė (Almonaitis V., The capture of the Marienwerder castle, or where the Teutonic Order's expansion to the East was stopped, *Acta Baltico-Slavica*. Warszawa, 2017, t. 41, p. 12). Pastaraisiais metais dr. V. Almonaitis, analizuodamas XIV–XV a. vokiečių istorinius šaltinius, aptiko naujų duomenų apie šios pilies išvaizdą, statybas bei lokaciją. Anot jo, Marienvederio pilis turėjusi stovėti Neries ir Nemuno žiočių saloje. Ją sudarė aukštutinė, žemutinė pilys bei papilys, buvo ir vidinis uostelis. Ši pilis buvo strategiškai svarbi – kitos prie Nemuno stovėjusios kryžiuočių pilys buvo medinės, o dalis šios tvirtovės sienų mūrytos iš plytų ir akmenų. Dr. V. Almonaitis formuoja prielaidą, kad šios pilies mūrų likučių vis dar turėtų būti po sąnašų sluoksniu kažkur Nemuno ir Neries santakos parke (https://alkas.lt/2018/03/15/vdu–moksliininkas–atskleide–didziausia–lietuvos–kariuomenes–pergale–kauno–mieste).

1 pav. Piltinės kilmės kultūrinių sluoksnių viršutiniai 3 metrai. O. Talmonto nuotr.

Fig. 1. The top 3 metres of the fill cultural layers.

2 pav. Piltinės kilmės kultūrinių sluoksnių ir upių suplauto grunto horizontų apatiniai 4 metrai. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 2. The bottom 4 metres of the fill cultural layers and river-washed soil horizons.

Deja, 2021 m. tyrimų metu daugumoje tyrimų vietų aptikti tik piltinės kilmės grunto sluoksniai (1 pav.) su XIX–XX a. radiniais: buitinės keramikos ir stiklinių dirbinių šukėmis, neidentifikuotais ir korodavusiais metaliniais dirbiniais. Beveik visuose šurfuose fiksuoti ir upių suplauti smėlio sluoksniai (2 pav.). Akivaizdu, jog tyrinėta Santakos parko dalis daug amžių būdavo apsemiama upių potvynių, todėl XIX–XX a., siekiant spręsti šią problemą, pradėti žemumos užpylinėjimo darbai, aukštinant paviršiaus reljefą.

Dviejuose šurfuose (10 ir 13), tirtuose tyrimų ploto V dalyje, t. y. arčiausiai urbanizuotos Kauno senamiesčio dalies, aptikti XVI–XVIII a. kultūriniai sluoksniai. Juose gausu statybinės (3 pav.) ir buitinės (4 pav.) keramikos: puodų, puodynių ir lėkščių šukių, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentų. Šie sluoksniai 70–90 cm storio, užkloti 3,3–3,7 m storio XIX–XX a. supilto grunto sluoksniu.

Įžemis – smulkiagrūdis žvyras arba smėlis – tyrimų metu pasiektas apie 2 m gylyje šurfuose, tirtuose arčiausiai Neries ir Nemuno upių. Šurfuose, tirtuose pačiame stadione ar jo aplinkoje, įžemio gylis siekia iki 6,1 m.

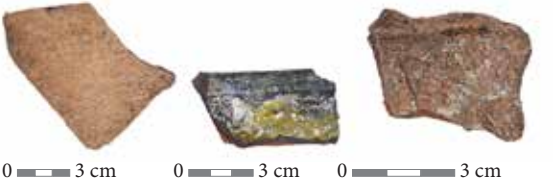

3 pav. Puodyninių ir plokštinių koklių fragmentai. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. Sherds from 'pot-shaped' (Topfkacheln) and panel (Blattkacheln) stove tiles.

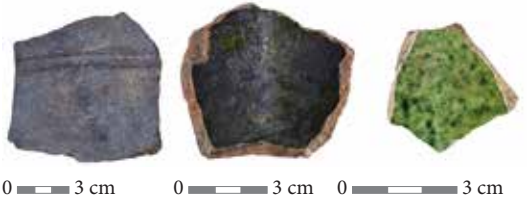

4 pav. Buitinės keramikos dirbinių fragmentai. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 4. Sherds from household pottery artefacts.

Tyrimų metu aptikti, inventorinti ir KMM perduoti 73 radiniai. Visi jie rasti nesuardytuose XVI–XVIII a. kultūriniuose sluoksniuose. XIX–XX a. sluoksniuose ankstyvesnių radinių neaptikta.

Confluence Park

A total of 1336 m^2 were excavated in Nemunas and Neris Confluence Park in the protected area of Kaunas Old Town. Although only 19th–20th-century fill layers up to 6.1 m thick with contemporary finds (Fig. 1) and river-washed sand horizons (Fig. 2) were discovered in the majority of the excavation sites, a 16th–18th-century cultural layer containing sherds of structural (Fig. 3) and household (Fig. 4) ceramics was also found in the test pits excavated closer to the urbanised part of Kaunas Old Town.

Pavel Vutkin, Paulius Važnevičius

Vilniaus gatvė

2021 m. Kauno senamiesčio (UK 20171) teritorijoje, Vilniaus gatvėje, vykyti didelės apimties archeologiniai tyrimai. Jie atlikti dėl minėtos gatvės rekonstrukcijos – buvo keičiami seni vandentiekio ir nuotekų tinklai, įrengiami nauji lietaus nuotekų tinklai, keistos dangos.

Pirmųjų Kauno senamiesčio įsikūrimo požymių aptinkama jau X–XII a. XIV a. viduryje Nemuno ir Neries santakoje, gyvenvietės teritorijoje pastatyta mūrinė pilis, o 1361 m. vietovė jau minima rašytiniuose šaltiniuose kaip LDK tvirtovė. 1408 m. Kaunas gavo Magdeburgo teises, XV–XVI a. vyko intensyvi miesto plėtra, susiformavo pirmieji mūrinių namų kvartalai. Šiuo laikotarpiu susiformavo ir pagrindinė Vilniaus gatvė kaip senojo kelio į Vilnių dalis. Iš pradžių ji buvo 6–7 m pločio, vėliau išplatinta beveik iki dabartinio matmens. Gatvė tvarkyta kai kur užpilant smėlio ar žvyro, vėliau pilant gruntą ji kartu platinta. Minėtu laikotarpiu senamiesčio teritorijoje formuoti atskiri kvartalai, padalinti į posesijas. Vilniaus gatvė ribojasi su istoriniais 12–13, 16–17, 20–21, 34, 36–40 kvartalais. Jos aplinkoje dar XV a. vyravusią medinę statybą XVI–XVII a. po truputį keitė mūriniai raudonų plytų pastatai, besiribojančiuose kiemuose bei gatvėse kai kur įrengti akmeniniai grindiniai. Joje fiksuota iki septynių skirtingų laikotarpių paviršių, tiek kartų tvarkyta gatvės danga. Pagal istoriografinius ir archeologinius duomenis, gatvės, kaip ir paties miesto plėtra vyko R kryptimi, pradedant nuo Nemuno ir Neries santakos. R dalyje gatvė išsišakojo (Bertašius M., *Dingęs miestas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis.* Kaunas, 2013, p. 123–125).

Įvairios apimties archeologiniai tyrimai Vilniaus gatvėje vykdyti ne kartą. Straipsnyje minimi tik svarbiausi. 1987–1988 m. A. Žalnierius sklypo Vilniaus g. 22–24 vietoje dviem etapais vykdė archeologinius tyrimus (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 165–168). Pirmiausia atlikti žvalgymai mechanizuotai nukasant 0,4–1 m storio XIX–XX a. kultūrinį sluoksnį (700 m^2 plotas), tada atlikti detalieji tyrimai vietose, kur buvo išlikęs kultūrinis sluoksnis (250 m^2 plote). Kultūrinio sluoksnio storis arčiau Vilniaus gatvės buvo 1–1,3 m. Virš pirminio žemės paviršiaus atkasti sudegusių pastatų pėdsakai – židinių ar laužaviečių vietos, molinės aslos pėdsakai, šiukšlių duobės. Sklypo Š dalyje aptiktos XV a. iškastos 2–3,5 m gylio duobės. Jų dugne gulėjo suversti sudegę rąstai ir lentos. Galbūt duobių šlaitai buvo sutvirtinti medinėmis konstrukcijomis, bet pagal išlikusius pėdsakus sunku spręsti apie duobių paskirtį. Visos duobės XVI a. pradžioje užpiltos žvyru ir maišyta žeme. Šiame sklype surinktas vienas didžiausių ir turtingiausių XIV a. II pusės – XVII a. buitinės keramikos ir koklių rinkinys Kaune. 2006 m. D. Balčiūnas įvairiose Kauno senamiesčio vietose vykdė žvalgomuosius tyrimus (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 615). Vilniaus